

SAMOOCENA I POZIOM DEPRESJI STUDENTÓW KIERUNKÓW PEDAGOGICZNYCH I NIEPEDAGOGICZNYCH

Rozprawy Społeczne, Nr 1 (VII), 2013

Agnieszka Wilczewska

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Wilczewska A. (2013), *Samooocena i poziom depresji studentów kierunków pedagogicznych i niepedagogicznych*. Rozprawy Społeczne, 1 (VII), s. 109-116

Streszczenie: Placówki opiekuńczo-wychowawcze i szkolne coraz częściej zwracają uwagę na funkcjonowanie osób z różnymi rodzajami samooceny. Naukowcy proponują oddziaływania wielopłaszczyznowe. Jednocześnie media kreują wizerunek osób odnoszących sukcesy, pięknych, bogatych. Dysonans między wizerunkiem medialnym, a rzeczywistym może doprowadzić do załamania nastroju. Zauważono, że częste doznawanie stanów depresyjnych przyczynia się do osobistych i szkolnych niepowodzeń. Artykuł ma charakter badawczy i składa się z trzech części: teoretycznej, metodologicznej, empirycznej. Przeanalizowano kluczowe pojęcia samooceny oraz depresję. Następnie opisano organizację i przebieg badań, scharakteryzowano grupy badawcze oraz przedstawiono narzędzia badawcze: Skala Samooceny W. Fittsa oraz Skala Depresji-CESD. W części empirycznej na podstawie analiz danych z badań starano się odpowiedzieć na pytanie, stanowiące główny problem badawczy: Jaką samoocenę i poziom depresji, mają studenci kierunków pedagogicznych, w porównaniu do studentów kierunków niepedagogicznych? W tym celu porównano badane grupy pod względem uzyskanych wyników w poszczególnych podskalach określających samoocenę oraz poziom depresji oceniany w czterech kategoriach.

Słowa kluczowe: depresja, samooocena, sfera „ja”, anhedonia, afekt depresyjny

Wstęp

Specyfika czasu studiów, zainteresowania oraz doświadczenia skłoniły badacza do poruszenia problemu samooceny i poziomu depresji studentów kierunków pedagogicznych i niepedagogicznych. Problem samooceny i depresji, jest powszechny, dotyczy on wielu osób. Bezpośredni kontakt ze studentami, ich problemami, zachęcił autora do szczególnego zainteresowania się tym problemem. Patrząc na postęp cywilizacji, globalizację oraz zmiany w kulturze widzimy, iż przemiany dokonują się w zawrotnym tempie. Zainteresowania oddziaływaniem kultury współczesnej na studentów, a także fakt, iż dostępna literatura polska i badania na temat samooceny i poziomu depresji u studentów kierunków pedagogicznych i niepedagogicznych jest uboga oraz nieaktualna.

Zainteresowanie aspektami funkcjonowania człowieka i poszukiwanie sposobów radzenia sobie z problemami, niepowodzenia sprawiły, że przeprowadzono teoretyczne rozważania na temat samooceny i poziomu depresji studentów kierunków pedagogicznych i niepedagogicznych. Istotnym, badanym czynnikiem była zależność między kierunkiem studiów, a samooceną i poziomem depresji. System kształcenia studentów pedagogiki znacząco różni się od misji kształcenia studentów politechniki.

Teoretyczne podstawy badań

Samooocena

H. Kulas definiuje samoocenę, jako opinię i sądy jednostki o niej samej. Dotyczą one właściwości psychicznych, fizycznych i społecznych. Sądy fizyczne, czyli wygląd zewnętrzny, np. jestem ładny, przystojny, sprawny. Cechy psychiczne to cechy charakteru, temperamentu np. jestem wybuchowy, pracowity, zrównoważony. Właściwości społeczne dotyczą kontaktów interpersonalnych z innymi osobami, np. łatwo nawiązuję nowe znajomości, mam wielu przyjaciół. Kulas pisze, że są one możliwe dzięki samoświadomości, samowiedzy, a jednocześnie są one podstawą samooceny. Ocena siebie dokonuje się wewnętrznie poprzez porównanie „ja-idealnego” z „ja-realnym” oraz zewnętrznie poprzez porównywanie własnych cech, zachowań czy dokonań z cechami, zachowaniami innych ludzi (1986, s. 31-33).

Według K. Baumann samoocena polega na krytycznym stosunku do samego siebie. Dzięki niej, człowiek jest w stanie określić własną istotę, wyodrębnić siebie ze środowiska. Obraz siebie uznawany jest za integralną część osobowości, element wartościująco-oceniający. Samooocena umożliwia ocenę wartości własnej osoby w kwestii zdolności, sukcesu, znaczenia w otoczeniu. Jest ona dynamiczna, kształtowana poprzez kontakty interpersonalne, uzależniona od poziomu samoświadomości posiadanych zdolności, umiejętności (2005, s. 27-28).

Wielu psychologów podaje dwie grupy czynników wpływających na samoocenę:

- czynniki anatomiczno-fizjologiczne zaliczamy

Adres korespondencyjny: Agnieszka Wilczewska, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Pl. M. Curie-Skłodowskiej 5, 20-031 Lublin, e-mail: agnieszkawilczewska@tlen.pl

do nich: wygląd zewnętrzny, sprawność fizyczną, funkcjonowanie organizmu itp.

- czynniki psychospołeczne: kultura rodziny, posiadane doświadczenie, pochodzenie społeczne itp.

W. H. Fitts wyróżnia trzy poziomy pojęcia o sobie: tożsamość, zachowanie oraz zadowolenie z siebie. Wokół nich, skoncentrowanych jest pięć sfer „ja”: fizyczne, moralno-etyczne, osobiste, rodzinne, społeczne. Fizyczne dotyczy tego jak osoba spostrzega swoje ciało, stan zdrowia, wygląd fizyczny, sprawność, seksualność. „Ja moralno-etyczne” to wartości moralne i etyczne. Zawiera się w nich stosunek do Boga, poczucie bycia złym lub dobrym człowiekiem, zadowolenie z wyznawanej religii. „Ja osobiste” odzwierciedla poczucie własnej wartości. „Ja rodzinne” ukazuje własne poczucie ważności, wartości, jako członka rodziny. „Ja społeczne” to odzwierciedlenie poczucia własnej wartości w kontaktach interpersonalnych z innymi osobami (K. Baumann, 2005, s. 27-28).

Wyróżniamy samoocenę nieadekwatną zawyżoną i zaniżoną. Zawyżoną polega na przypisywaniu sobie większych możliwości, niż posiadamy faktycznie. Osoba taka przecenia swoje możliwości i podejmuje się wszelkich zadań nawet, gdy nie jest w stanie ich wykonać. Prowadzi to do nieosiągania podjętych celów, co naraża jednostkę na zawód i frustrację. Osoba, która nie osiągnie zamierzonego efektu pomniejsza swoją winę poprzez przerzucanie odpowiedzialności na inne osoby lub okoliczności zewnętrzne. Owe zachowanie umożliwia utrzymanie dotychczasowej samooceny. Takie jednostki mogą sprawiać zawód innym ludziom z powodu niewykonywania czy niewłaściwego zrealizowania zadań podjętych przez nich. Dprowadza to do częstych konfliktów z otoczeniem. Dodatkową przyczyną nieporozumień są wygórowane, nierealistyczne wymagania w stosunku do innych ludzi. Wśród osób z zawyżoną samooceną jest wiele w sytuacjach zagrożenia (H. Kulas 1986, s. 37-38; L. Niebrzydowski, 1989, s. 29 i inne).

Depresja

Amerykańskie Towarzystwo Psychiatryczne zdefiniowało depresję, jako zaburzenia psychiatryczne, jako klinicznie znaczący syndrom bądź wzorzec behawioralny lub psychologicznych, obserwowany u danej jednostki. Ma on związek z odczuwanym w danym momencie cierpieniem lub zwiększonym ryzykiem poniesienia śmierci, odczuwania bólu. Dany syndrom musi być czymś więcej, niż ogólnie akceptowalną i usankcjonowaną kulturową reakcją na dane wydarzenie, np. śmierć bliskiej osoby. Bez względu na podstawową przyczynę syndromu, musi on w danym momencie być przejawem behawioralnej, psychologicznej lub biologicznej dysfunkcji występującej u jednostki. Zachowania dewiacyjne, konflikty pomiędzy jednostką, a społeczeństwem nie są zaburzeniami psychicznymi chyba, że owe dewiacje są objawem opisanej powyżej

dysfunkcji występującej u jednostki (American Psychiatric Association za: R. C. Carson, J. N. Butcher, S. Mineka, 2003, s. 31).

Depresji towarzyszy obniżona aktywność, zarówno psychiczna jak i fizyczna. Odpowiadają za to mózgowo ośrodki regulacji, aktywności i aktywacji. Spowolnienie dotyczy głównie: myślenia i tempa wypowiedzi; obniżona koncentracji i uwagi; szybkości podejmowania decyzji, a nawet niemożności jej podjęcia; ruchów, które mogą doprowadzić do bezruchu; utraty energii, siły; przewlekłego zmęczenie fizyczne. Powyższe objawy sprawiają, że osoby przeżywające depresję, uważane są za leniwe. Zwiększa to w nich poczucie winy, mogące nasilać się myśli samobójcze. Brak energii, wpływa na natężenie depresji. Czasami staje się ono tak duże, że uniemożliwia wykonanie najprostszyc czynności. Stałe zmęczenie powoduje, że najprostsza czynność jest ponad siły. Zwiększenie poczucia energii wywołuje chęć podejmowania działania. Zazwyczaj towarzyszy mu drżenie rąk, pocenie czy brak planu dalszego działania, które utrudnia wykonanie czynności, a jednocześnie wymaga wiele wysiłku i czasu. Codzienne domowe obowiązki oraz praca zawodowa stają się coraz trudniejsze (I. Koszewska, E. Habrat-Pragłowska, 2003, s. 29-31; C. Hammen, 2004, s. 13-15).

Według DSM-IV depresja jednobiegunowa może przyjąć trzy formy: epizodu dużej depresji, zaburzenia dystymicznego, zaburzenia depresyjnego. W 1973 WHO podjęło próbę opracowania definicji depresji maskowanej: „są to stany niezależne od etologii, w których symptomy somatyczne górują skrywając depresję” (za: Ponizowski, 1988). Uznano, że definicja ta jest niepełna, gdyż maski mogą przybierać różne charaktery psychopatologiczne i behawioralne. Zaczęto nazywać tak depresję, w której objawy obniżenia nastroju nie występują lub są znikome. Uznano, że depresja maskowana ma specyficzny obraz kliniczny i mieści się w klasyfikacji klinicznej choroby. Stwierdzono, że jest ona niejednorodna, co uniemożliwia ostateczne scharakteryzowanie objawów. Rozpoznanie jej zależy od intuicji i doświadczeń terapeutycznych (A. Bartkiewicz, 2000, s. 53-54).

Program własnych badań empirycznych

Cel badań

Celem badań jest oszacowanie samooceny oraz poziomu depresji studentów kierunków pedagogicznych i niepedagogicznych. Starano się udzielić odpowiedzi na pytanie, stanowiące główny problem badań: Jaką samoocenę i poziom depresji, mają studenci kierunków pedagogicznych, w porównaniu do studentów kierunków niepedagogicznych (technicznych)? W celu odpowiedzi na powyższe pytanie, postawiono pytania szczegółowe: Jakie są różnice w zakresie poszczególnych wskaźników samooceny, między studentami studiów pedagogicznych i ich rówieśnikami będącymi na studiach niepeda-

gogicznych (technicznych)?; Jaki jest poziom depresji w zakresie jej obszarów czynnikowych u studentów kierunków pedagogicznych w porównaniu do studentów studiów niepedagogicznych?

Grupa badana

Badania zostały przeprowadzone na przełomie maja i czerwca 2008 roku, na terenie Politechniki Lubelskiej oraz w Instytucie Pedagogiki Marii Curie-Skłodowskiej. Kwestionariusze na Politechnice Lubelskiej, zostały rozdane przez ankietera w Domach Studenckich. Miejsce to wybrano ze względu na dostępność grupy badawczej, szczególnie kobiet, które w znacznie mniejszości studiuje na owej uczelni. Wybór terenu podyktowany był, również nieprzychylnością wykładowców Politechniki, do przeprowadzania badań na zajęciach. W Instytucie Pedagogiki rozdano kwestionariusze podczas zajęć wykładowych na różnych kierunkach i specjalizacjach. Wybór grupy był losowy. Starano się, aby grupa była zróżnicowana pod względem roku studiów i specyfiki kierunku kształcenia. Celowo dobrano ilość osób badanych, w taki sposób, aby obie grupy badawcze były równoliczne oraz aby w obu grupach była taka sama ilość kobiet i mężczyzn. Poczyniono to ze względu na charakter badań, których celem jest określenie samooceny i poziomu depresji u studentów odmiennych kierunków. Po rozdaniu kwestionariuszy, ankietowani mieli dowolną ilość czasu na ich wypełnienie.

Obie grupy badawcze liczyły po 50 osób, w każdej z nich było po 25 kobiet i mężczyzn. W wieku 30-27 lat było pięć osób, w tym jedna osoba na kierunku technicznym. W wieku 26-24 lata było 53 badanych, wśród tych osób 26 studiuje na kierunku pedagogicznym. W wieku 21- 23 było 42 studentów, w tym 20 osób studiujących pedagogikę. Większość badanych mieszka w mieści. Jest to 31 przyszłych pedagogów i 28 studentów politechniki. Na wsi mieszka 41 osób, z czego studenci politechniki stanowią 44% (42 osoby).

Uzyskane efekty nauki w szkole średniej badanych wyglądają następująco: 58 osób miało wyniki dobre, po 29 z pedagogiki i politechniki. Bardzo dobre wyniki osiągnęło 27 osób, z tego 12 z kierunków pedagogicznych. Siedmiu studentów pedagogiki oraz czterech z kierunków technicznych miało przeciętne wyniki w nauce. Dwie osoby z grupy studiującej kierunku pedagogiczne osiągnęły niskie wyniki w nauce.

W szkole wyższej największa liczba badanych studentów uzyskała wyniki dobre. Są to 33 osoby (29 z grupy politechnicznej). Bardzo dobre wyniki w nauce uzyskało 32 badanych, w grupie tej 26 osób studiuje pedagogikę. Przeciętne wyniki uzyskało 23 badanych, w tym 15 studentów z politechniki. Natomiast niskie i bardzo niskie uzyskało po jednym studentem z pedagogiki, wśród badanych z politechniki nie było osób z owymi rezultatami.

Metody badawcze

W badaniach wykorzystano dwa narzędzia: Skala Samooceny W. Fittsa oraz Skala Depresji-CESD. Skala Samooceny W.H. Fittsa (Tennessee Self Concept Scale-TSCS) jest złożona ze stu opisowych stwierdzeń, za pomocą, których badany określa obraz własnej osoby. Skala TSCS przeznaczona jest dla osób od 12 roku życia, posiadających umiejętność czytania, co najmniej na poziomie klasy szóstej szkoły podstawowej. Zadaniem badanego jest określenie prawdziwości twierdzeń przez wybranie jednej z pięciu możliwości: 1- w pełni nieprawdziwe; 2- raczej nieprawdziwe; 3- często nieprawdziwe często prawdziwe; 4- raczej prawdziwe; 5- w pełni prawdziwe. Narzędzie składa się z następujących skal oraz podskal: Skala samokrytycyzmu zawiera dziesięć uwłaczających stwierdzeń, które większość ludzi uważa za prawdziwe w stosunku do własnej osoby. Zaprzeczając prawdziwości tych twierdzeń jednostka usiłuje przedstawić siebie w jak najlepszym świetle. Bardzo wysokie wyniki wskazują na to, iż jednostka pozbawiona jest obronnych strategii psychicznych. Niskie wyniki świadczą o defensywności; Skala optymizmu lub pozytywnego nastawienia do siebie tworzona przez zsumowanie trzech podrzędnych skal: „Jestem, jaki jestem”; „Tak odczuwam siebie”; „Tak coś robię tak postępuję”. Wyniki te odpowiadają wewnętrznej układowi odniesienia; Niskie wyniki w Skali Samokrytycyzmu i wysokie w Skali Optymizmu oznaczają, że badany najprawdopodobniej ukrył prawdę. Ekstremalnie wysokie wyniki uzyskiwane są przez osoby z zaburzeniami psychicznymi; Suma P odzwierciedla poziom szacunku do samego siebie. Wysokie wyniki oznaczają, że osoba siebie lubi, uważa siebie za kogoś wartościowego; Wynik P – Tożsamość, odpowiadają kategorii „Jaki jestem”. Badany opisuje swoją podstawową tożsamość, czyli jak widzi siebie; Wynik P- Zadowolenie z siebie, dotyczy tego jak jednostka odczuwa swoje „ja”, określa on samoakceptację. Osoba badana mająca niskie wyniki w tej skali, a wysokie w dwóch pozostałych Wynikach P może mieć wysokie oczekiwania w stosunku do własnej osoby. Z tego powodu należy interpretować wyniki w porównaniu z pozostałymi sumami oraz Sumą P; Wynik P- Zachowanie, mierzy poziom percepcji własnego zachowania jednostki oraz sposobu, w jaki on funkcjonuje; Kolumna A- „Ja fizyczne”, gdzie badany opisuje jak widzi swoje ciało, stan swego zdrowia, wygląd fizyczny, sprawności i seksualność; Kolumna B- „Ja moralno-etyczne”, ukazuje moralny punkt widzenia badanego. Uwzględnia zadowolenie z wyznawanej religii czy poczucie bycia „dobrym” lub „złym”; Kolumna C- „Ja osobiste”, odzwierciedla osobiste poczucia odpowiedzialności; Kolumna D- „Ja rodzinne”, wskazuje na odczucia jednostki w odniesieniu do poczucia odpowiedzialności za rodzinę lub własnej wartości, jako członka rodziny; Kolumna E- „Ja społeczne”, jest odzwierciedleniem odpowiedzialności jednostki, za inne osoby, jakie badany wskazuje; Wynik zmienności V

(zróźnicowania) jest sumą niezgodności pomiędzy jedną a drugą sferą percepcji własnego ja. Wysokie wyniki oznaczają, że jednostka jest niestała w owej kwestii, a niski poziom może świadczyć o sztywności sytuacji; Suma V przedstawia całkowitą sumę zmienności w odniesieniu do pojedynczego wyniku. Niskie wyniki oznaczają, że samooceńa osoby jest zróźnicowana pomiędzy jedną a drugą sferą. Osoby uzyskujące wysokie wyniki wykazują się tendencją do widzenia pewnych sfer w izolacji od pozostałych sfer ja. Jednostki dobrze zintegrowane uzyskują wyniki poniżej średniej lub nieco powyżej; Wynik Dystrybucji D (rozkładu), podsumowuje sposób, w jaki jednostka dokonuje dystrybucji swoich odpowiedzi. Określa on jednego aspektu percepcji siebie: sposobu, w jaki jednostka postrzega siebie. Wysokie wyniki wskazują na zdecydowanie jednostki, niskie oznaczają rzecz przeciwną, mogą one wskazywać osoby, które są nastawione defensywnie.

Drugim wykorzystanym narzędziem była skala CES-D (Center for Epidemiologic Studies on Depression) opracowana była do pomiaru stopnia nasilenia objawów depresyjnych. W USA Radloff przeprowadzał badania nad trafnością wewnątrz kulturową owej skali, otrzymywał czteroczynnikowe rozwiązania stanowiące: afekt depresyjny, spadek aktywności, zadowolenie, relacje interpersonalne. Wiele badań potwierdziło czteroczynnikową strukturę otrzymaną przez Radloffa. Wyodrębniono również piąty czynnik mówiący o globalnej depresji, czyli wszystkich objawach choroby odczuwanych przez badanego. Skala CES-D zawiera 20 itemów określających nasilenie objawów depresyjnych. Badanego określa częstotliwość występowania symptomów depresyjnych w ciągu ostatniego tygodnia poprzez wybranie jednej z czterech możliwości: 0- rzadko lub wcale, 1- jeden lub dwa; 2- od czasu do czasu; 3- przez większość dni lub codziennie (P. Gindrich, J. Kirenko, 2002, s. 131).

Właściwa struktura czynnikowa była możliwa dzięki analizie czynnikowej. Pierwsza kategoria czynnikowa odnosi się do anhedonii, czyli do braku zainteresowania czerpaniem przyjemności z życia. Stan ten objawia się reakcjami fizjologicznymi takimi jak: bezsenność, płacz, lęklność oraz emocjonalnymi: poczuciem osamotnienia, nieufnością, podejrzliwością. Druga kategoria określana, jako hedonizm -zadowolenie z życia. Charakteryzuje go zainteresowanie czerpaniem radości z życia, szczęście, poczucie optymizmu. W trzecia kategoria czynnikowa mówimy o afekcie depresyjnym, charakterystyczny dla niego jest obniżony nastrój. Cechuje go apatia, rozproszona uwaga, przygnębienie. Czwarta kategoria czynnikowa odnosi się do subiektywnej percepcji własnej przydatności, nazywana często, jako poczucie własnej wartości (P. Gindrich, J. Kirenko, 2002, s. 129 i inne).

Samooceńa i poziom depresji u badanych grup

Część empiryczna

Na podstawie analizy danych z badań dotyczących samooceńy wnioskuje się, że badani studenci pedagogiki i politechniki nie różnią się pod względem żadnego wskaźnika pojęcia o samym sobie. Jedynie w obrębie wskaźnika „Ja moralno-etyczne” obserwuje się, że wartości na poziomie zbliżonym do istotności statystycznej ($p < 0,06$).

W użytym narzędziu oznaczenie SC to skala samokrytycyzmu, nie stwierdzono zależności między kierunkiem kształcenia, a samokrytycyzmem. Średnie wyniki w grupie studentów pedagogiki wyniosły 33,980, natomiast u studentów politechniki to 34,980. Na tej podstawie stwierdzono, że studenci obu grup widzą w siebie wady i zalety. Żadna z badanych osób nie uzyskała ekstremalnie niskich (0 punktów) czy wysokich (50 punktów) wyników. Oznacza to, iż badani nie mają zaburzeń psychicznych i nie wykazują wrogości do otaczającej rzeczywistości.

Wynik Dystrybucji D (rozkładu) mówi o sposobie, w jaki jednostka postrzega siebie. W tej skali nie są pożądane wyniki skrajnie wysokie czy niskie, gdyż świadczą o zaburzeniach psychicznych. Wysokie wartości wskazują na duże zdecydowanie jednostki, pewność siebie. Niskie wyniki wskazują na osoby, które są nastawione defensywnie, mają blokadę psychiczną. Obie grupy badane uzyskały wysokie wyniki, zbliżone do siebie (studenci pedagogiki 109,060, a w grupie PL 109,760 punktów). Odchylenie standardowe było wyższe u studentów pedagogiki wyniosło 30,50, świadczy to o względnym zróźnicowaniu grupy. Prawdopodobnie znajdują się w niej osoby pewne siebie jak i niezdecydowane, czy uciekające od rzeczywistości.

Wskaźnik prawda-falsz pozwala na stwierdzenie, czy badany manifestuje silną tendencję do zgadzania się lub nie zgadzania z jakimś twierdzeniem, bez względu na to, czego dotyczy. Pozwala on na opisanie, kim dana osoba jest poprzez odrzucenie, kim nie jest. Średnia arytmetyczna i odchylenie standardowe w obu grupach są zbliżone do siebie. W grupie studentów z politechniki wynosi 1,268 przy odchyleniu 0,333, natomiast w grupie studentów pedagogiki średnia to 1,226, odchylenie standardowe wynosi 0,363. Świadczy to o podobieństwie studentów z obu grup w określaniu własnego „ja”. Uzyskane wyniki są przeciętne oznacza to, że podmiot dochodzi do określenia własnej osoby w sposób harmonijny, przez akceptację tego, co wchodzi w „ja”. Wyniki badań nie wykazały różnic istotnych statystycznie między badanymi grupami w określaniu „ja” w obrębie wskaźnika prawda/falsz.

Wskaźnik konfliktów netto (TNCONF) określa stopień zróźnicowania, sprzeczności pomiędzy odpowiedziami. Dotyczy pozytywnych i negatywnych twierdzeń w obrębie tej samej sfery percepcji u badanej osoby. Minimalny wynik uzyskany przez badanych z politechniki wynosi -44 punkty, a maksymalny 137. W grupie PIP osiągnięto odpowiednio

wyniki -23 i 151. Może to oznaczać, że studenci pedagogiki cechują się nieco bardziej zróżnicowanymi oszacowaniami w zakresie tej miary konfliktowości w obrębie „ja”.

Wskaźnik globalnego konfliktu (TCONF) określa konflikt w postrzeganiu własnego „ja”. Studenci obu grup uzyskali wyniki plasują się na średnim poziomie. Na podstawie odchylenia standardowego możemy stwierdzić, iż w grupie PIP były one bardziej różnorodne.

Na podstawie wyników średnich badań, przypuszcza się, że studenci kierunków pedagogicznych wykazują słabszą tendencję do większego zamętu, sprzeczności w percepcji własnego „ja”, w porównaniu ze studentami politechniki. Prawdopodobnie jest to spowodowane umiejętnościami nabywanymi przez studentów z grupy PIP. Specyfika kierunków pedagogicznych pozwala na zdobycie bogatej wiedzy teoretycznej, a nie umiejętności praktycznych, które są niezbędne na dzisiejszym rynku pracy. Dobry teoretyk nie jest tak ceniony i potrzebny na rynku pracy jak dobry praktyk, którym jest student politechniki. Pryzmat przyszłości i przydatności studenta pedagogiki na rynku pracy może wzbudzać wiele wątpliwości, co do własnej wartości.

Globalny wskaźnik pozytywny (TPOSIT) odzwierciedla poziom szacunku do samego siebie. Jest to skala optymizmu lub pozytywnego nastawienia do siebie. Tworzona jest przez trzy rzędy: Rząd 1- „Jestem, jaki jestem”; Rząd 2- „Tak odczuwam siebie”; Rząd 3- „Tak coś robię tak postępuję”. Po ich zsumowaniu tworzy się powyższa skala. Wysokie wyniki (maksymalnie 450 punktów) oznaczają, że osoba uważa siebie za kogoś wartościowego, że lubi siebie, wierzy w siebie. Średnia z wyników studentów politechniki równa jest 269,440 przy odchyleniu standardowym 39,636. Studenci studiów pedagogicznych uzyskali średni wynik 271,920, zaś odchylenie w tej grupie jest równe 12,623. Badania nie wykazały różnicy istotnej statystycznie między badanymi grupami studentów, dotyczącej szacunku do własnej osoby.

Rząd 1 mówi nam o tożsamości osoby oraz odpowiada na pytanie, kim jestem? Na podstawie wyników możemy wywnioskować, że średnie w obu grupach były do siebie zbliżone (PIP- 82,660 i PL- 84,060). Z odchylenia standardowego wnioskujemy, iż badani studenci politechniki są bardziej homogeniczni w porównaniu do studentów pedagogiki. Studenci kierunków pedagogicznych (PIP) mieli bardziej zróżnicowane wyniki mieszczące się w przedziale od 0 do 97 punktów.

Rząd 2 mówi o samoakceptacji. Na podstawie wyników uzyskanych w tym wskaźniku wywnioskujemy czy dana osoba jest zadowolona z siebie czy nie. Średnia wyników w obu grupach jest zbliżona do siebie (PIP - 92,200; PL- 92,760 pkt.). Na podstawie uzyskanych wyników stwierdzono, iż obie badane grupy mają podobny poziom samoakceptacji. Wyklucza ono zależność między kierunkiem studiów, a zadowoleniem z siebie.

Rząd 3 odnosi się do zachowania badanych osób. Odpowiedzi na pytania w tej podskali mówią o tym, w jaki sposób badani coś robią, w jaki sposób postępują? Odchylenie standardowe wskazuje na to, że obie grupy nie są zróżnicowane pod względem udzielanych odpowiedzi. Średnia arytmetyczna oraz wyniki minimalne i maksymalne uzyskane przez badanych studentów są zbliżone do siebie. Wyniki w tej podskali nie wykazały różnicy istotnej statystycznie.

Kolumna A- „Ja fizyczne”. Wskaźnik ten pokazuje, w jaki sposób jednostka widzi swoje ciało, swój stan zdrowia, wygląd fizyczny, sprawność i seksualność. Badani uzyskali zbliżone wyniki średnie (55,220-PIP i 54,640-PL). W związku z tym stwierdzono, iż nie występuje różnica istotna statystycznie między studentami kierunków pedagogicznych i niepedagogicznych w samoocenie dotyczącej sfery fizycznej.

Kolumna B- „Ja moralno-etyczne”. W tej kategorii osoby badane opisują siebie z moralnego punktu widzenia. Studenci politechniki uzyskali wyższy średni wynik od studentów pedagogiki. Może to świadczyć o tym, że w grupie PL studenci ujawniają tendencję do uważania siebie za bardziej moralnych, czy też lepszych ludzi w porównaniu ze studentami pedagogiki. Wyniki zbliżone są do istotności statystycznej na poziomie $p < 0,06$. Z bliskim 94% prawdopodobieństwem zachodzi zależność między kierunkiem kształcenia, a samooceną w sferze moralnej. Zastanawiające jest to, iż studenci pedagogiki uzyskali niższe wyniki średniej we wskaźniku moralno-etycznym. Kształcenie pedagogiczne, opiera się na wartościach moralnych i etyce. Od pedagogów wymaga się, aby przekazywali wyższe wartości swym podopiecznym. Ich praca opiera się na moralności, jej specyfiką jest kodeks moralno-etyczny. Być może świadomość pewnych zasad moralnych i etycznych nie świadczy o ich zinternalizowaniu czy przestrzeganiu w stopniu satysfakcjonującym. W związku z tym badani pedagogiki oceniają siebie surowiej w porównaniu ze studentem kierunków niepedagogicznych. Istnieje pewne prawdopodobieństwo, że studenci politechniki mają jasno określone zasady moralne i etyczne i przestrzegają ich, dlatego mają wyższą samoocenę w tym zakresie.

Kolumna C- „Ja osobiste”. Wynik odzwierciedla osobiste poczucia odpowiedzialności, także ocenę osobowości z wyjątkiem ciała i stosunku do ludzi. W grupie badawczej i porównawczej średnie wyniki są zbliżone do siebie, jednocześnie nie są one istotne statystycznie.

Kolumna D- „Ja rodzinne”. Podskala ta mówi o odczuciach jednostki w odniesieniu do poczucia odpowiedzialności za rodzinę lub własnej wartości, jako członka rodziny. Średnia wyników studentów politechniki wyniosła 56,480 punktów w grupie badawczej 55,480. Powyższe dane mówią nam o tym, że grupy w podobny sposób widzą obraz własnej osoby, jako członka rodziny. Wynik testu t-Studenta nie wykazał zależności między kierunkiem kształcenia, a poczuciem odpowiedzialności za rodzinę.

Kolumna E- „Ja społeczne”. Odzwierciedla odpowiedzialność jednostki, jaką wykazuje ona w stosunku do innych osób. Grupa PIP uzyskała minimalnie wyższy średni wynik 19,680 w porównaniu do studentów kierunków niepedagogicznych 20,360. Na tej podstawie wnioskujemy, iż badani w podobny sposób oceniają swe współdziałanie z innymi ludźmi oraz własną przydatność społeczną.

Wynik globalnej zmienności V (TOTALV) jest sumą niezgodności pomiędzy jedną, a drugą sferą percepcji własnego „ja”. Studenci pedagogiki uzyskali nieco niższy wynik średni (33,820 pkt.) w porównaniu do grupy studentów z politechniki (34,880 pkt.). Przyszli pedagodzy uzyskiwali wyniki bardziej jednorodne, o czym świadczy odchylenie standardowe równe 9,191. Na podstawie wyników średnich i odchylenia możemy wywnioskować, iż pod względem stałości badani mają podobnie ukształtowaną samoocenę.

Wskaźnik V w kolumnach (CTV)- mierzy i streszcza wynik zróżnicowania w obrębie kolumn. Badani uzyskali podobne wyniki oznacza to, że samoocena u badanych studentów cechuje się takim samym poziomem zmienności. Odchylenie standardowe w obu grupach wyniosło powyżej 6 punkty, mieściły się ono w przedziale wyników przeciętnych, a jednocześnie ukazuje małe zróżnicowanie. Na podstawie średnich wyników możemy stwierdzić, że większość badanych to osoby dobrze zintegrowane.

Wskaźnik sumy V w rzędach (CTR)- mierzy zróżnicowanie w obrębie rzędów. Studenci z obu grup uzyskali wyniki zbliżone do siebie w grupie PIP wyniosła 14,320 a w grupie PL 14,560, studenci pedagogiki mieli bardziej jednorodne wyniki. Na podstawie wyników średnich stwierdzamy, że większość studentów pedagogiki i politechniki ma spójną samoocenę w obrębie podskal dotyczących: tożsamości, zadowolenia z siebie i zachowanie. Nie wykazano zależności istotnych statystycznie między integracją samooceny, a kierunkiem studiów.

Analizując dane z badań dotyczących poziomu depresji stwierdzamy, iż spośród pięciu zmiennych dwie różnicują badanych studentów pedagogiki (Grupa PIP) i politechniki (Grupa PL) na poziomie wysoce istotnym statystycznie. Znaczące różnice otrzymano w kategorii „afekt depresyjny” i „globalny wskaźnik depresyjny”.

Charakterystyczny dla afektu depresyjnego jest obniżony nastrój. Cechuje go apatia, rozproszona uwaga, przygnębienie, małowówność. Studenci kierunków pedagogicznych uzyskują istotnie wyższe wskaźniki afektu depresyjnego na poziomie ufności 0,05. Oznacza to, iż studenci kierunków niepedagogicznych rzadziej przejawiają depresyjne emocje w porównaniu do studentów pedagogiki. Średni wynik grupy PIP wyniósł 5,580 punktów natomiast grupy PL 4,140. Prawdopodobnie studenci pedagogiki w obliczu perspektyw na przyszłą pracę

Tabela 1. Samooceńa - porównywanie grup testem – T

SAMOOCENA	PIP		PL		WYNIK TESTU T-	
	ŚREDNIA	SD	ŚREDNIA	SD	WARTOŚĆ t	WARTOŚĆ p
SC	33.980	4.727	34.980	4.927	-0.662	0.509
T/F	1.226	0.333	1.268	0.333	-0.608	0.544
TNCONF	69.440	38.146	73.020	33.250	-0.500	0.618
TCNF	76.080	29.872	78.080	25.370	-0.360	0.718
TPOSIT	271.920	12.623	269.440	39.636	0.421	0.674
ROW1	82.660	13.259	84.060	4.950	-0.699	0.485
ROW2	92.200	6.455	92.760	7.089	-0.412	0.680
ROW3	95.280	6.207	95.880	6.202	-0.483	0.629
COLA	55.220	4.765	54.640	3.544	0.690	0.491
COLB	53.520	4.185	55.160	4.639	-1.855~	0.066
COLC	53.400	4.928	52.040	4.346	1.436	0.146
COLD	54.780	4.616	56.480	5.051	-1.033	0.304
COLE	33.820	3.871	54.120	3.766	0.863	0.389
TOTALV	19.680	9.193	34.880	11.383	-0.512	0.609
CTV	19.680	6.532	20.360	6.492	-0.522	0.602
RTV	14.320	4.287	14.560	5.522	-0.242	0.808
D	109.060	30.503	109.760	23.930	-0.127	0.898

Źródło opracowanie własne

*- istotność statystyczna na poziomie 0.05

~ - liczba zbliżona do istotności statystycznej

ŚREDNIA- średnia arytmetyczna

SD- odchylenie standardowe

WARTOŚĆ t- wartość statystyki t

WARTOŚĆ p- poziom istotności statystycznej

PIP- studenci kierunków pedagogicznych

PL- studenci kierunków niepedagogicznych

Tabela 2. Poziom depresji cesd- porównywanie grup testem – T

DEPRESJA	PIP		PL		WYNIK TESTU- T	
	ŚREDNIA	SD	ŚREDNIA	SD	WARTOŚĆ t	WARTOŚĆ p
ANHEDONI	6.920	5.903	5.040	3.963	1.869	0.645~
HEDONIZM	3.180	2.455	2.500	1.961	1.530	0.129
AFEKEDEP.	5.580	3.917	4.140	2.710	2.137	0.035*
POCZUCIE	2.460	1.528	2.340	1.188	0.438	0.662
GLOBALDE	18.220	12.549	14.000	8.113	1.996	0.048*

Źródło opracowanie własne

*- istotność statystyczna na poziomie 0.05

~- liczba zbliżona do istotności statystycznej

ŚREDNIA- średnia arytmetyczna

SD- odchylenie standardowe

WARTOŚĆ t- wartość statystyki t

WARTOŚĆ p- poziom istotności statystycznej

PIP- studenci kierunków pedagogicznych

PL- studenci kierunków niepedagogicznych

odczuwają lęk, obawę o jutro, która może powodować depresję. Dzisiejszy rynek pracy jest otwarty na osoby z wykształceniem technicznym, mogące wprowadzać innowacje, ulepszać technologię. Przypuszczalnie pracodawcy czekają na studentów politechniki, czego nie mogą powiedzieć studenci pedagogiki. Być może przekłada się to na efektywność nauki i osiągane wyniki. Studenci kierunków niepedagogicznych mogą skoncentrować się na tym, co robią i jak to robią. Nie przytłaczają ich negatywne odczucia, jakie mogą towarzyszyć przyszłym pedagogom. Wnioski te są przypuszczeniami, jakie wysnuto na podstawie wyników badań oraz znajomości rynku pracy i środowiska studenckiego.

Drugim czynnikiem różnicującym w sposób istotny badane grupy na poziomie ufności 0,05 jest „globalny wynik depresji”. Czynniki ten mówi o ogólnej skłonności do depresji. Większą skłonności ku emocjom depresyjnym mają studenci kierunków pedagogicznych. Średni wynik w tej grupie wynosi 18,220. W grupie studentów z politechniki średnia równa jest 14. Prawdopodobnie większość z nich nie odczuwa symptomów depresji i jest zadowolona z życia z tego, co robi. Inaczej jest wśród studentów kierunków pedagogicznych, odchylenie standardowe jest na tyle duże, iż świadczy o znacznym różnicowaniu wyników grupy. Przypuszczalnie znajdują się w niej osoby z objawami depresyjnymi jak i takie, które ich nie odczuwają. Ogólnie studentów pedagogiki z wyższym poziomem depresji będzie więcej w porównaniu do badanych z politechniki. Przypuszczalnie studenci kierunków niepedagogicznych są odporniejsi na niepowodzenia, patrzą optymistycznie w przyszłość. Czego nie można powiedzieć o badanych z pedagogiki. Lęk i obawy o przyszłość mogą blokować i odbierać nadzieję na pracę w wymarzoną zawodzie. Bezsilność i brak woli walki widocznie doprowadzają do depresji.

Anhedonia odnosi się do braku zainteresowania czerpaniem przyjemności z życia. Stan ten objawia się reakcjami fizjologicznymi takimi jak: bezsenność, płacz, lękliwość oraz emocjonalnymi charakterystycznymi się poczuciem osamotnienia, nieufnością, podejrzliwością, niepokojem. Na podstawie

średnich można wywnioskować, że studenci z grupy PIP mogą zaobserwować u siebie częściej niż badani z grupy PL smutek, niepokój czy pesymizm.

W kategorii hedonizm określająca zadowolenie z życia, nie uzyskano różnic istotnych statystycznie. Stwierdzamy, iż studenci kierunków pedagogicznych i niepedagogicznych na podobnym poziomie są w stanie czerpać radość z życia, są zadowoleni z niego i patrzą na nie optymistycznie.

Ostatnią kategorią czynnikową jest subiektywna percepcja własnej przydatności. Na podstawie uzyskanych wyników nie stwierdzono, zależność między kierunkiem kształcenia, a subiektywną percepcją własnej przydatności. Prawdopodobnie obie grupy badane odczuwają ten sam poziom efektywności społecznej własnych działań oraz nie różnicuje ich wiara we własne możliwości.

Dyskusja wyników

Reasumując, możemy stwierdzić, iż samoocena, badanych studentów nie różni się w sposób znaczny biorąc pod uwagę kierunek kształcenia. Wartości t- Studenta dla prawie wszystkich wskaźników z wyjątkiem „Ja moralno-etycznego” znajdują się na poziomie nieistotnym statystycznie. Studenci kierunków pedagogicznych mają tendencję do niższej samooceny moralno-etycznej w porównaniu ze studentami z politechniki ($p < 0,06$). Znaczne różnice w średnich wynikach dostrzegamy w kategorii określającej tożsamość. Na ich podstawie wnioskujemy, że studenci politechniki mają większą skłonność do lepszego postrzegania siebie, potrafią udzielić odpowiedzi na pytania, kim jestem, kim chcę być? W grupie osób studiujących pedagogikę są znaczne rozbieżności w wynikach minimalnych i maksymalnych w tej kategorii. Przypuszczalnie oznacza to, że przyszłym pedagogom sprawia trudność określenie swojej tożsamości i gorzej postrzegają swoje morale. Na podstawie wyników badań można powiedzieć, że studenci kierunków pedagogicznych niżej oceniają siebie, w porównaniu do studentów politechniki. Zastanawiające jest to, że osoby, które będą

przekazywały zasady, wychowywały same mają trudności z sferą moralno-etyczną czy określeniem własnej tożsamości. Należałoby się zastanowić, dlaczego studenci kierunków niepedagogicznych są przypuszczalnie osobami bardziej świadomymi siebie, przestrzegającymi zasad moralnych i etycznych w porównaniu do osób studiujących pedagogikę. Wyniki badań mogą sygnalizować pewien problem w kształceniu osobowości przyszłych pedagogów. Pożądanie byłoby działania zmierzające do poprawy samooceny studentów kierunków pedagogicznych. Poprawę można osiągnąć wprowadzając modyfikacje do systemu kształcenia akademickiego, które w dobie ponowoczesności zdezaktualizowało się. Rzeczywistość oczekuje praktycznych umiejętności pedagogicznych, odporności psychofizycznej, a nie samej teorii. Teoria powinna stanowić pewną niezbędną bazę do zdobywania umiejętności praktycznych, a nie odwrotnie.

Stwierdza się, że poziomy depresji w percepcji studentów kierunków pedagogicznych i niepedagogicznych różni się istotnie nie tylko w zakresie wymiaru globalnego, ale i afektu depresyjnego. Studenci kierunków pedagogicznych ujawniają większe nasilenie symptomów depresyjnych, zwłaszcza tych stanowiących negatywny afekt, w porównaniu ze studentami politechniki. Mając na uwadze uzyskane wyniki, można założyć, iż częste doznawanie stanów depresyjnych przez studentów kierunków pedagogicznych może wiązać się z błędami w systemie kształcenia. Zaskakujące jest to, że osoby, które w przyszłości mają pracować z innymi ludźmi, przekazywać im wartości, uczyć, dbać o innych już na początku drogi pedagogicznej doświadczają depresji. Badania te sygnalizują, że zdrowie psychiczne studentów pedagogiki nie jest w najlepszym stanie. Zasadne byłoby podjęcie działań zmierzających do poprawy kondycji psychicznej studentów pedagogiki. Być może droga ku jego poprawie prowadzi przez wprowadzenie zmian do systemu nauczania. Patrząc na przeszłość i inne badania wiele problemów tkwi w edukacji i być może ona jest kluczem do rozwiązania problemu. Badania nad nasilaniem symptomów depresji u studentów pedagogiki warto byłoby kontynuować, między innymi dla określenia tendencji ogólnych.

*Składam serdeczne podziękowania dla
dr Piotra A. Gindrycha
za wskazówki merytoryczne i udzieloną pomoc.*

Literatura:

1. Baumann K. (2005), Świadomość samego siebie, *Edukacja i Dialog* nr 10, s. 27-31.
2. Bąk R. (2006), *Wybrane aspekty samooceny i uczestnictwa w kulturze fizycznej a konsumpcja narkotyków*, *Lider* nr 3, s. 7-9.
3. Bilińska- Suchanek E. (2005), *Gdy słowo boli. Brak poczucia własnej wartości a agresja w okresie dorastania*, *Edukacja* nr 2, s. 5-13.
4. Carr A. (2004), *Depresje i próby samobójcze młodzieży. Sposoby przeciwdziałania i reagowania*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
5. Chave- Jones M. (1993), *Jak sobie radzić z depresją: przyczyny, osoby podatne, objawy, co można zrobić, jak można pomóc innym?*, Iskry, Warszawa.
6. Chodkiewicz J., (2005), *Zasoby osobiste w rozwoju człowieka*, *Remedium* nr 1, nr 4 s.14-15.
7. Gindrich P.A., Kirenko J. (2002), *Uwarunkowania depresji studiujących nauczycieli szkół podstawowych*, *Lubelski Rocznik Pedagogiczny T. XXII*, s.129-137.
8. Gindrych P.A. (2004), *Funkcjonowanie psychospołeczne uczniów dyslektycznych*, Wydawnictwo UMCS, Lublin.
9. Fitts W.H. (1965), *Tennessee Self-Concept Scale Manual, Counselor Recordings and Tests*, Nashville Tennessee.
10. Hammen C.L. (2004), *Depresja. Model kliniczny i techniki terapeutyczne dla praktyków i pacjentów*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
11. Hart A.D. (1994), *Jak pokonać depresję. Pytania i odpowiedzi na temat depresji*, Wydawnictwo W drodze, Poznań.
12. Hauck P. (1992), *Depresja. Dlaczego powstaje i jak ją przezwyciężyć*, Oficyna Wydawnicza „Polzek”, Warszawa.
13. Kępiński A. (2001), *Melancholia*, Wydawnictwo Lekarskie, Warszawa.
14. Krzyżanowski J. (2002), *Depresje. Z gabinetu prywatnego*, Medyk, Warszawa.
15. Kulas H. (1986), *Samooocena młodzieży*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Warszawa.
16. Lindenfield G. (1995), *Poczucie własnej własności*, Ravi, Łódź.
17. Niebrzydowski L. (1989), *Psychologia wychowawcza. Świadomość, aktywność, stosunki interpersonalne*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
18. Jarosz M. (red.) 1988, *Podstawy Psychiatrii*, Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, Warszawa.
19. Pużyński S. (1979), *Depresje*, Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, Warszawa.
20. Pużyński S. (2002), *Depresja i zaburzenia afektywne*, Wydawnictwo Lekarskie, Warszawa.

SELF-ASSESSMENT AND LEVEL OF DEPRESSION AMONG STUDENTS OF PEDAGOGICAL AND NON-PEDAGOGICAL FACULTIES

Social Dissertations, Issue 1 (VII), 2013

Agnieszka Wilczewska

Maria Curie-Skłodowska University in Lublin

Wilczewska A. (2013), *Self-assessment and level of depression among students of pedagogical and non-pedagogical faculties*. Social Dissertations, 1 (VII), p. 117-124

Summary: Childcare and school facilities more often pay attention to the functioning of people with different kinds of self-assessment. Scientists suggest multifaceted interacting. Simultaneously media are creating the image of beautiful, successful and rich people. The distance between media image and realistic one can lead to breaking of the mood. It has been noticed that frequent experiencing of depressive states contributes to personal and educational failures. This is a research article and consists of three parts: theoretical, methodological and empirical. The key notions of self-assessment and depression have been analyzed. Then the organization and course of studies have been described, research groups have been characterized and research tools have been presented: W. Fitts' "Self-esteem Scale" and Depression Scale CESD. Empirical part focuses on attempts to answer on the basis of research analysis the question posing a main research problem: What self-esteem and level of depression characterize students of pedagogical faculties in comparison to students of non-pedagogical ones? For this purpose research groups have been compared in terms of results got in respective subscales defining self-esteem and level of depression evaluated in four categories.

Key words: depression, self-esteem, "I" sphere, anhedonia, depressive affect

Introduction

Peculiarity of study period, interests and experiences induce the researcher to raise the issue of self-esteem and level of depression among students of pedagogical and non-pedagogical faculties. The problem of self-esteem and depression is very common and affects many people. Direct contact with students and their problems triggered in the author a particular interest in this issue. Observing the progress of civilization, globalization as well as cultural changes we can notice that transformations are taking place in dizzying pace. Interests in impact of contemporary culture on students and also the fact that available Polish literature and research project concerning self-esteem and level of depression among students of pedagogical and non-pedagogical faculties is scanty and out-of-date.

Interest in aspects of human functioning and searching for ways of dealing with problems, failures were a cause for theoretical deliberation concerning self-esteem and level of depression among students of pedagogical and non-pedagogical faculties. One analyzed and very crucial factor was dependence between the faculty and self-esteem together with level of depression. Educating system of students of pedagogic differs significantly from the teaching mission of students of polytechnic school.

Theoretical studies

Self-esteem

H. Kulas defines self-esteem as opinion and judgment of an individual about him or herself that concern mental, physical and social features. Physical opinion, that is appearance, for instance, pretty, handsome, handy. Mental traits are features of character, such as temperamental, hard-working, balanced. Social characteristics concern interpersonal relationships with other persons, for example, getting on well with people, having many friends. Kulas writes that they are possible thanks to consciousness, self-knowledge and simultaneously are the basis of self-esteem. Self-esteem takes place internally by comparison "ideal I" with "real I" and externally by comparing one's own traits, acts or achievements with features, acts of other people (1986, p. 31-33).

According to K. Baumann self-esteem is a critical attitude towards oneself. Thanks to it a human is able to determine his or her being, separate himself/herself from the environment. Self-image is considered to be an integral part of personality, an evaluative element. Self-esteem enables self-evaluation in terms of talents, success and social significance. It is dynamic, shaped by interpersonal contacts, dependent on the level of awareness of capabilities, skills. (2005, s. 27-28).

Many psychologists mention two groups of factors influencing self-esteem:

- anatomical and physiological factors, that is appearance, fitness, functioning of organism and so on

Address for correspondence: Agnieszka Wilczewska, Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, Pl. M. Curie-Skłodowskiej 5, 20-031 Lublin, e-mail: agnieszkawilczewska@tlen.pl

- psychosocial factors – family culture, experience, social background and so forth

W. H. Fitts distinguishes three levels of self-awareness: identity, acting and complacency. There are five I spheres concentrated around them: physical, moral and ethical, personal, familial, social. Physical traits show how a person perceives his/her body, health, appearance, dexterity, sexuality. Moral and ethical "I" are features concerning morality and ethics. They include attitude towards God, feeling of being a bad or good human, satisfaction about practicing religion. Personal "I" mirrors self-esteem. Familial "I" depicts self-esteem and also value as a family member. Social "I" is a reflection of self-esteem in interpersonal contacts (K. Baumann, 2005, p. 27-28).

We distinguish inadequate down stated and overstated self-esteem. Overstated self-esteem is attributing to oneself greater skills than he or she really has. Such a person overrates his/her skills and undertakes any tasks even if unable to perform them. This leads to failure in achieving undertaken goals what exposes an individual to disappointment and frustration. A person that has not achieved the desired effect diminishes his or her fault by shifting the responsibility onto other people or external factors. This kind of behavior enables maintaining hitherto self-esteem. Such individuals can let down others because of failure or improper performance of undertaken tasks. This leads to frequent conflicts with the environment. Additional causes of misunderstandings are the exaggerated, unrealistic demands towards other people. Among people with overstated self-esteem there are many with a low emotional resistance that appears in emergencies (H. Kulas 1986, p. 37-38; L. Niebrzydowski, 1989, p. 29 and others).

Depression

American Psychological Association defined depression as mental disorder, as pathologically significant syndrome or behavioral or psychological pattern observed at a given individual. It is connected with feeling the suffering at a given moment or increased risk of suffering death or feeling the pain. Given syndrome has to be something more intense than reaction commonly accepted and approved by culture to a particular event, for instance death of loved one. Regardless of a basic cause of syndrome it has to work as a kind of expression of behavioral, psychological or biological dysfunction that occurs in an individual. Deviant behavior, conflicts between an individual and society are not mental disorders except these deviations are a symptom of dysfunction described above (American Psychiatric Association for: R. C. Carson, J. N. Butcher, S. Mineka, 2003, p. 31).

Reduced activity both mental and physical accompanies depression. Cerebral control, activity and activation centers are responsible for that. Slowdown concerns mainly the process of thinking

and pace of utterance, reduced concentration and attention, speed of decision-making and even inability to make it, movements that can lead to stagnation, loss of energy and power, chronic physical fatigue. Above symptoms make a person suffering from depression being perceived as lazy one. This in turn increases sense of guilt and suicidal thoughts that may increase. Lack of energy influences strength of depression. Sometimes it becomes so intense that one is unable to perform the simplest activities. Constant fatigue changes the easiest things into extremely difficult ones. Enhancement of energy triggers willingness to take some actions. Symptoms that accompany it are shaking hands, sweating or lack of plan for further action that hinders performing the operation and simultaneously demands much effort and time. Daily household chores and job become more difficult (I. Koszewska, E. Habrat-Pragłowska, 2003, p. 29-31; C. Hammen, 2004, p. 13-15).

According to 4th year students of full-time master studies uni-polar depression can take three facades: major depressive episode, dysthymic disorder and depressive disorder. In 1973 WHO attempted to develop a definition of masked depression "these are states independent on etiology in which somatic symptoms predominate hiding depression" (for: Ponizowski, 1988). It has been stated that this definition is insufficient because masks can take different psychopathological and behavioral characters. In terms of this definition the depression in which symptoms of depressed mood do not occur or are insignificant was named. It has been stated that masked depression has a specific clinical picture and places itself within the classification of clinical illness. It has been also found that masked depression is heterogeneous what precludes the ultimate characterization of symptoms. Diagnosis depends on intuition and therapeutic experience (A. Bartkiewicz, 2000, p. 53-54).

The programme of my own empirical research

The aim of research

The aim of research is the evaluation of self-esteem and level of depression among students of pedagogical and non-pedagogical faculties. Efforts have been made to give an answer to the question posing the main issue: What self-esteem and level of depression characterize students of pedagogical faculties in comparison with students of non-pedagogical (technical) faculties? In order to find the answer, specific questions have been posed: What are the differences within the range of particular indicators of self-esteem between students of pedagogical faculties and their peers at technical faculties? What is the level of depression within its factorial areas of students of pedagogical faculties in comparison to students of non-pedagogical faculties?

Subject group

Research has been carried out on the turn of May and June in 2008 on Lubelska Polytechnic School and Maria-Curie Skłodowska Institute of Pedagogic. Questionnaires on Lubelska Polytechnic were handed out in Dormitories. This place has been chosen because of availability of subject group, especially women who study at this university in a significant minority. The choice of the area was also determined by the lecturers' disapproval of conducting such research during classes. In the Institute of Pedagogic questionnaires were handed out during lectures on different faculties and specializations. The choice of group was random. Group was supposed to be differential in terms of the year of studies and specification of faculty. The number of subjects was purposefully chosen in such a way that both subject groups were equal and there was the same number of men and women in them. This was made because of character of research whose aim is to determine self-esteem and level of depression among students of different faculties. After handing out the questionnaires respondents had unlimited time to fill in the forms.

Both subject groups consisted of 50 persons – 25 women and 25 men in each of them. There were 5 people in age 30-27 in this one from technical faculty. 53 respondents in the age of 26-24 – among them 26 study on pedagogical faculty. 42 students at the age of 21-23 – in this 20 people studying pedagogies. Majority of respondents live in the country. This is 31 of future pedagogy teachers and 28 students of polytechnic. 41 people live in the country of which 44% are students of polytechnic school (42 persons).

Obtained effects of high school education of respondents are the following: 58 persons had good results, 29 from pedagogic and polytechnic. 27 persons got very good results of which 12 from pedagogical faculties. Seven students of pedagogic and four from technical faculties got average score. Two people from the group of pedagogic faculty had low score.

In college, the largest number of researched students got good score. These are 33 persons (29 from polytechnic group). 32 respondents had very good results in education. In this group 26 people study pedagogic. 23 respondents got average score of which 15 students of polytechnic. Whereas students of pedagogic studies got low and very low results got – one for each respectively. Among respondents from polytechnic such results did not occur.

Research methods

Two tools were used in the research: W. Fitts' Self-assessment scale and Depression Scale-CESD. Fitts' Self-assessment scale (Tennessee Self Concept Scale-TSCS) comprises of a hundred descriptive statements by which the respondent defines image of him/herself. TSCS scale is devoted for people from 12 years of age, having the ability of reading at least

at the level of 6th class of a primary school. Respondent's task is to determine the veracity of the statements by choosing one of five possibilities – 1 – always false, 2- mostly false, 3- partly false and partly true, 4-mostly true, 5-always true. The tool consists of the following scales and subscales: self-criticism scale contains ten abusive statements considered by the majority of people as true in terms of themselves. By denying the veracity of these statements an individual tries to present oneself in the best way. Very high score indicates that an individual is deprived of psychological defensive strategy. Low results indicate defensiveness. Optimism scale or positive attitude towards oneself is created by addition three subordinate scales: "I am what I am.", "This is how I feel myself.", "This is how I do something." Those results respond to the internal frame of reference. Low results in Self-criticism Scale and high in Optimism-Scale indicate that the respondent probably hid the truth. Extremely high results are gained by people with mental disorders. P sum reflects level of self-esteem. High results denote that a person likes him/herself and thinks of him/herself as somebody valuable. P result – identity responds to the category "What am I". Respondent described his/her identity what is how he or she sees him/herself. P result – complacency regards how an individual feels his/her "I", defines self-acceptance. Respondent having low results in this scale and high in two remaining P Results can have high expectations for oneself. For this reason the results need to be interpreted in comparison with remaining aggregates P Sum. P result – behavior, measures level of perception of a behavior of an individual and the way he/she functions. A column - "physical I" where respondent describes how he/she perceives his/her body, health, appearance, dexterity and sexuality. B column - "moral-ethical I" depicts moral viewpoint of a respondent. It includes satisfaction with one's religion or feeling of being "good" and "bad". C column - "personal I" - reflects personal sense of responsibility. D column - "familial I" - indicates feelings of an individual in terms of responsibility for the family or his/her own value as a member of a family. E column - "social I" - reflects the responsibility of an individual for other persons indicated by the respondent. Result of variation V (differentiation) is the sum of inconsistency between first and second sphere of perception of "I". High results denote that an individual is inconstant in the issue of oneself and low level may denote the stiffness of the situation. V Sum presents the total sum of variability in reference to a single result. Low score means that a person is varied between first and second sphere. People getting high scores have a tendency to perceive some spheres in isolation form remaining spheres of "I". Well integrated individuals obtain scores below the average or slightly higher. The result of D distribution (disintegration) sums up the way in which an individual distributes his/her answers. It determines one aspect of self-perception:

the way an individual perceives him/herself. High scores indicate decisiveness of an individual, low ones denote a contrary thing – can characterize people who are defensively oriented.

The next used tool was a scale CES-D (Center for Epidemiologic Studies on Depression). It was elaborated to the measurement of level of intensification of symptoms of depression. In the USA Radloff conducted research on the intra cultural accuracy of this scale. He got four-factor solutions constituting: depressive affect, decrease in the activity, satisfaction, interpersonal relations. Many research projects confirmed four-factor structure obtained by Radloff. The fifth factor – about global depression that is all symptoms of illness felt by respondent – has been spotted. CES-D scale comprises of 20 items defining the intensification of depressive symptoms. Respondent is identified by the frequency of occurrence of these symptoms in the past week by choosing one of four possibilities: 0-rarely or not at all, 1 – one or two, 2 – from time to time, 3-for most days or everyday (P. Gindrich, J. Kirenko, 2002, p. 131).

Proper structure factor was possible thanks to the analysis factor. First factor category refers to anhedonia that is a disinterest in enjoying the life. Symptoms of this state are physiological reactions such as: insomnia, cry, timidity and emotional: loneliness, suspiciousness, distrust. Second category defined as hedonism – satisfaction with life. It is characterized by interest in enjoying the life, happiness, optimism. In the third factor category we analyze depressive affect whose distinctive feature is depressed mood. It is characterized by apathy, distracted attention, and melancholy. The fourth factor category refers to the subjective perception of one's usefulness-often called as self-esteem (P. Gindrich, J. Kirenko, 2002, p. 129 and others).

Self-esteem and the level of depression among the examined groups

The empirical part

On the basis of the analysis of tests regarding one's self-esteem, it is concluded that the examined students of pedagogic studies and polytechnic schools do not vary in terms of one's self-esteem. Only in the "moral and ethical I" rate, is it observed that the values on the level parallel to the statistic significance are ($p < 0,06$).

In the tool that was used, the symbol SC is the self-criticism rate. No relationship between the type of studies and self-criticism was observed. The average results among pedagogy students were 33,980, and 34,980 among polytechnic school students. On this basis, it was assumed that students of both groups see bad and good sides in themselves. Nobody of the examined people had extremely low (0 points) or extremely high (50 points) results. This means that the examined students have no psychological disturbances and do not show hostility to the surrounding reality.

The result of the Distribution D (decay) shows the way in which an individual perceives her- or himself. In this scale, extremely high or low results are not desired, as they indicate psychological disturbances. High results indicate huge determination of the individual, and their self-confidence. Low results indicate individuals who are defensive, have a psychological barrier. Both groups examined scored high results, quite similar to each other (pedagogy students 109,060 points, and polytechnic school students 109,760 points). The standard deviation was higher in pedagogy students, as it equalled 30,50, which indicates a relative variation within the group. The group probably includes self-confident people, as well as those indecisive and closing themselves off to the reality.

The truth and false rate let's assert whether the examined person manifests a strong tendency to agreeing or disagreeing with a statement, regardless of what it refers to. It allows for describing who the examined person is by rejecting who they are not. The arithmetic average and the standard deviation are similar in both groups. It equals 1,268 in case of the deviation equal 0,333 among polytechnic school students and 1,226 in case of the deviation equal 0,363 among pedagogy students. It indicates the similarity between both groups in stating their own 'self'. The results are average which means that the individual states their own self in a harmonic way, by accepting what the 'self' contains. The results did not show major differences between the examined groups in stating their 'self' within the truth/false rate.

The net conflict rate (TNCONF) indicates the level of variation and contradiction among the answers. It refers to positive and negative statements within the same sphere of perception in the examined person. The minimal result obtained by those from the polytechnic school is -44 points, and the maximal 137. Among pedagogy students, the obtained results are adequately as follows: -23 and 151. This may mean that pedagogy students are characterised by more varied estimations within this 'self' conflict rate.

The rate of the global conflict (TCONF) determines the conflict in terms of perceiving one's own "self". Students in both groups obtained average level results. Basing on the standard deviation rate it can be stated that the pedagogy group's results were more varied.

Basing on the average tests results, it is assumed that in comparison with polytechnic school students, students of pedagogical studies are not that prone to confusion or contradiction in perceiving their own 'self'. It probably results from the skills acquired by pedagogy students. The specificity of pedagogical studies allows to acquire profound theoretical knowledge, and not practical skills which are indispensable in today job market. A good theoretician is not as appreciated and needed in job market, as a good practician, who a student of polytech-

nic school is. The future and usefulness of a student of pedagogy in job market may arouse doubts about one's worth.

The global positive rate (TPOSIT) reflects the level of self respect. This is an optimism rate or a rate of a positive attitude to oneself. It consists of three parts: Part 1: "I am who I am."; Part 2: "This is how I perceive myself"; Part 3: "This is how I do things, and how I act". The above rate is creating after adding those elements. High results (maximum 450 points) indicate that the person perceives him- or herself as someone valuable, they like themselves and believe in themselves. The average of polytechnic students' results is 269,440 at the deviation rate equal 39,636. Students of pedagogical studies obtained the average result of 271,920 with the deviation rate of 12,623. The tests did not show a major difference in these groups referring to self-respect.

Part 1 tells us about the individual' identity and answers the question: Who am I? Basing on the results, we can conclude that the averages in both groups were similar (pedagogy students: 82,660 and polytechnic students: 84,060). The standard deviation rate indicates that the examined students of polytechnic school are more homogeneous in comparison to pedagogy students. Students of pedagogical studies (PIP) obtained more varied results within the range of 0 to 97 points.

Part 2 says about self-acceptance.. Basing on the results, we conclude whether the individual is happy with themselves or not. The averages of results in both groups are similar (pedagogy students: 92,200 points; polytechnic students: 92,760 points). Basing on the obtained results, it was stated that both groups have the same level of self-acceptance. Therefore, the relationship between the type of studies and self-acceptance is excluded.

Part 3 refers to the behaviour of the examined people. Answers to questions in this part tell us how the examined people do things and how they act. The standard deviation indicates that both groups do not vary in terms of the answers given. The arithmetic average and the minimal and maximal results of the examined people are similar. Results in this part did not show any major difference between the groups.

Column A- "The physical me". This rate shows how the individual perceives their body, health condition, physical appearance, fitness and sexuality. The examined people obtained similar average results (55,220-pedagogy students and 54,640-polytechnic students). Hence, it was concluded that there is no major difference between the students of pedagogical studies and those of non-pedagogical studies in terms of one's physical self-esteem.

Column B- "The moral and ethical me". In this category, the examined people describe themselves from the moral point of view. Students of polytechnic school obtained a higher average result than pedagogy students. It may mean that in the polytechnic students group the students have a tenden-

cy to perceiving themselves as more moral or better than in pedagogy students group. The results are close to $p < 0,06$. There is almost a 94% certainty in there being a relationship between the type of studies and a higher moral self-esteem. What is striking is the fact that pedagogy students obtained a lower average result in the moral and ethical rate. Pedagogical studies are based on moral values and ethics. Pedagogues are required to transfer higher values to their charges. Their job is based on morality and its specificity is the moral and ethical code. Perhaps, the awareness of moral and ethical values does not guarantee their internalising and obeying in a satisfactory degree. Hence, the examined students of pedagogy grade themselves more severely than students of non-pedagogical studies. There is a possibility that polytechnic students have very precisely stated moral and ethical values, and they obey them, that is why their self-esteem in this category is higher.

Column C- "The personal me". The results reflect the sense of responsibility and the personality esteem, excluding one's body and attitude towards others. The results were similar in both groups and they are not statistically significant.

Column D- "The familial me". This category tells us about the feelings of an individual towards their sense of responsibility for their family or their own worth as a family member. The average results of polytechnic students were 56,480 points in the research group 55,480. The above data tell us that both groups see themselves as family members in a similar way. The results of the t-student test did not show any relationship between the type of studies and one's responsibility for their family.

Column E- "The social I". It reflects an individual's responsibility they show towards other people. The group of pedagogy students obtained a slightly higher result of 19,680 in comparison with students of non-pedagogical studies who obtained the result of 20,360. Hence, we conclude that the examined people appreciate co-operation with others and their own social worth to the similar extent.

Results of the global changeability V (TOTALV) are the sum of incompatibilities between two spheres of perception of one's own 'self'. Pedagogy students obtained a slightly higher result of 33,820 points in comparison with polytechnics students who obtained the result of 34,880 points. Future pedagogues obtained more homogeneous results which was confirmed by the standard deviation of 9,191. Basing on the average and deviation results we can conclude that, in terms of stability, the examined have similarly shaped self-esteem.

The V rate in columns (CTV)- measures and summarises the result of variation within the columns. The examined obtained a similar result which means that their self-esteem is characterised by the same degree of changeability. The standard deviation in both groups equalled more than 6 points and it was within the range of average results, and at the

same time showed a slight variation. Basing on the average results, we can conclude that most of the examined were well-integrated people.

The rate of the V sum within the rows (CTR) – is measures the variation within the rows. Students in both groups obtained similar results, which in the pedagogy students group equalled 14,320, and 14,560 in the polytechnic students group. Pedagogy students had more homogeneous results. Basing on the average results, we state that most of the students have coherent self-esteem within the scale regarding: identity, self-satisfaction and behaviour. No relationship between the self-esteem integration and the type of studies.

Analysing the data regarding the level of depression, we conclude that among five changeability factors, two differentiate students of pedagogical studies and those in polytechnic on a highly significant level. Significant differences occurred in the “depression affects” and “global depression rate” categories.

Bad mood is characteristic for the depression affect. It is characterised by apathy, scattered attention, depression, taciturnity. Students of pedagogical studies obtain significant higher results in the depression affect rate, at the reliance level of 0,05. This means that students of non-pedagogical studies show depressive emotions more rarely than pedagogy students. The average result of the PIP group

was 5,580 points, and of the PL group 4,140. Most probably, pedagogy students fear of their future job prospects, uncertainty about tomorrow which may cause depression. Today job market is open to people with technical educational background who can introduce innovations and develop technology. Presumably, employers wait for polytechnic students, which cannot be said about pedagogy students. Perhaps, this makes an impact on the effectiveness of education and the results. Students of non-pedagogical studies may concentrate on what and how they do. They are not overwhelmed by negative feelings which may be the case for future pedagogues. These conclusions are assumptions derived from the tests results, as well as the knowledge about job market and students environment.

Another factor varying the two groups in a great degree on the confidence level of 0,05 is “the global depression result”. This factor tells us about the general inclination for falling into depression. Students of pedagogical studies have greater inclination for depressive emotions. The average result in this group was 18,220. Among polytechnic students the average was 14. Probably, most of these students do not have any symptoms of depression and they are satisfied with their life and occupation. It is not the case among students of pedagogical studies, where the standard deviation is so high that it indicates a great variation within the group results. Presuma-

Table 1. Self-esteem – comparison of the groups with the test -T

SELF-ESTEEM	PIP		PL		THE RESULT	
	AVERAGE	SD	AVERAGE	SD	THE t RATE	THE p RATE
SC	33.980	4.727	34.980	4.927	-0.662	0.509
T/F	1.226	0.333	1.268	0.333	-0.608	0.544
TNCONF	69.440	38.146	73.020	33.250	-0.500	0.618
TCONF	76.080	29.872	78.080	25.370	-0.360	0.718
TPOSIT	271.920	12.623	269.440	39.636	0.421	0.674
ROW1	82.660	13.259	84.060	4.950	-0.699	0.485
ROW2	92.200	6.455	92.760	7.089	-0.412	0.680
ROW3	95.280	6.207	95.880	6.202	-0.483	0.629
COLA	55.220	4.765	54.640	3.544	0.690	0.491
COLB	53.520	4.185	55.160	4.639	-1.855~	0.066
COLC	53.400	4.928	52.040	4.346	1.436	0.146
COLD	54.780	4.616	56.480	5.051	-1.033	0.304
COLE	33.820	3.871	54.120	3.766	0.863	0.389
TOTALV	19.680	9.193	34.880	11.383	-0.512	0.609
CTV	19.680	6.532	20.360	6.492	-0.522	0.602
RTV	14.320	4.287	14.560	5.522	-0.242	0.808
D	109.060	30.503	109.760	23.930	-0.127	0.898

Source: Own elaboration

*- statistic significance on 0.05 level

~- the number close to the statistic significance

AVERAGE- arithmetic average

SD- standard deviation

the t rate- statistics t value

the p rate- the statistic significance level

PIP- students of pedagogical studies

PL- students of non-pedagogical studies

Table 2. Cesd depression level- comparing groups with a test -T

DEPRESSION	PIP		PL		WYNIK TESTU- T	
	AVERAGE	SD	ŚREDNIA	SD	WARTOŚĆ t	WARTOŚĆ p
ANHEDONI	6.920	5.903	5.040	3.963	1.869	0.645~
HEDONISM	3.180	2.455	2.500	1.961	1.530	0.129
AFEKEDEP.	5.580	3.917	4.140	2.710	2.137	0.035*
SENSE	2.460	1.528	2.340	1.188	0.438	0.662
GLOBALDE	18.220	12.549	14.000	8.113	1.996	0.048*

Source: Own elaboration

*-statistic significance on 0.05 level

~ ~ ~ the number close to the statistic significance

AVERAGE- arithmetic average

SD- standard deviation

the t rate- statistics t value

the p rate- the statistic significance level

PIP- students of pedagogical studies

PL- students of non-pedagogical studies

bly, there are people with symptoms of depression in this group, as well as those who do not have them. In general, there will be more pedagogy students with a higher depression degree than students of polytechnic. Supposedly, students of non-pedagogical studies are more resistant to failures and more optimistic which cannot be said about pedagogy students. Fears against the future might block oneself and take away hope for the dreamt job. Hopelessness and the lack of will- must lead to depression.

Anhedonia refers to the lack of interest in deriving pleasure in life. This condition is manifested by such physiological reactions as: insomnia, cry, fearfulness, and emotional ones such as: loneliness, distrust, mistrust and anxiety. Basing on the average results, we can conclude that PIP students show sadness, anxiety or pessimism more often than PL students.

In the hedonism category which shows life-contentment no significant differences were registered. We state that students of pedagogical and non-pedagogical studies are able to derive happiness in their lives at a similar level, they are satisfied with their lives and optimistic.

The last factor category is the subjective perception of one's own usefulness. Basing on the results, no relationship between the type of studies and the subjective perception of one's own usefulness was recorded. Probably, both groups examined are at the same level of social effectiveness of their own actions and there are no differences among them in terms of self-confidence.

Results analysis

To conclude, we may assert that self-esteem of the examined students does not vary in a great extent in regard to the type of studies. The 't' rates- of the students for almost every rate excluding "the moral and ethical self" are on a statistically insignificant level. Students of pedagogical studies are prone to having a lower moral and ethical self-esteem in comparison to polytechnic students ($p < 0,06$). Major differences in results are recorded in the category

determining one's identity. Basing on these results, we conclude that polytechnics students perceive themselves better and are able to answer questions such as "Who am I?" and "Who do I want to be?". In the group of pedagogy students, there are major differences in minimal and maximal results in this category. Presumably, it is hard for future pedagogues to establish their own identity. They also perceive their morality in a worse manner. Basing on the results, it may be stated that students of pedagogical studies have a lower self-esteem than polytechnic students. What is striking is the fact that people who are to transfer values, have difficulty establishing their own moral and ethical sphere or establishing their identity. It should be determined why students of non-pedagogical studies obey moral and ethical values and are more self-aware than pedagogy students. The results may point to a problem in shaping the personality of future pedagogues. Actions aiming at enhancing self-esteem of students of pedagogical studies would be necessary. An improvement may be achieved by introducing changes to the academic educational system which has become out-of-date. The reality requires practical pedagogical skills, psycho-physical resistance, and not theory only. Theory should be the indispensable base for gaining practical skills, not the other way round.

It is stated that the levels of depression among students of pedagogical and non-pedagogical studies are different not only within the global range but also within the depression affect. Students of pedagogical studies show more symptoms of depression, especially those referring to the negative affect, than polytechnics students. Bearing in mind the results, it may be assumed that frequent depressions among students of pedagogical studies are connected with errors in the educational systems. What is striking is the fact that people who are supposed to work with other people in the future, transfer them values, teach them and take care of them at the very beginning of their pedagogical career, experience depression. These tests indicate that psychological health of pedagogy students is not the best. Steps

should be undertaken to improve their psychological health condition. Perhaps, a way of improving their health is connected with changes in the educational system. Basing on the past and some other tests, a great deal of problems results from education and maybe it is the key to solve the problems.

This research depression symptoms intensification among pedagogy students should be carried out further to determine the general tendencies.

Special thanks to dr Piotr A. Gindrych for the content tips and support.

References:

1. Baumann K. (2005), *Świadomość samego siebie*, Edukacja i Dialog nr 10, s. 27-31.
2. Bąk R. (2006), *Wybrane aspekty samooceny i uczenia w kulturze fizycznej a konsumpcja narkotyków*, Lider nr 3, s. 7-9.
3. Bilińska-Suchanek E. (2005), *Gdy słowo boli. Brak poczucia własnej wartości a agresja w okresie dorastania*, Edukacja nr 2, s. 5-13.
4. Carr A. (2004), *Depresje i próby samobójcze młodzieży. Sposoby przeciwdziałania i reagowania*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
5. Chave-Jones M. (1993), *Jak sobie radzić z depresją: przyczyny, osoby podatne, objawy, co można zrobić, jak można pomóc innym?*, Iskry, Warszawa.
6. Chodkiewicz J., (2005), *Zasoby osobiste w rozwoju człowieka*, Remedium nr 1, nr 4 s.14-15.
7. Gindrych P.A., Kirenko J. (2002), *Uwarunkowania depresji studiujących nauczycieli szkół podstawowych*, Lubelski Rocznik Pedagogiczny T. XXII, s.129-137.
8. Gindrych P.A. (2004), *Funkcjonowanie psychospołeczne uczniów dyslektycznych*, Wydawnictwo UMCS, Lublin.
9. Fitts W.H. (1965), *Tennessee Self-Concept Scale-Manual, Counselor Recordings and Tests*, Nashville Tennessee.
10. Hammen C.L. (2004), *Depresja. Model kliniczny i techniki terapeutyczne dla praktyków i pacjentów*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
11. Hart A.D. (1994), *Jak pokonać depresję. Pytania i odpowiedzi na temat depresji*, Wydawnictwo W drodze, Poznań.
12. Hauck P. (1992), *Depresja. Dlaczego powstaje i jak ją przezwyciężyć*, Oficyna Wydawnicza „Poltek”, Warszawa.
13. Kępiński A. (2001), *Melancholia*, Wydawnictwo Lekarskie, Warszawa.
14. Krzyżanowski J. (2002), *Depresje. Z gabinetu prywatnego*, Medyk, Warszawa.
15. Kulas H. (1986), *Samoocena młodzieży*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Warszawa.
16. Lindenfield G. (1995), *Poczucie własnej własności*, Ravi, Łódź.
17. Niebrzydowski L. (1989), *Psychologia wychowawcza. Świadomość, aktywność, stosunki interpersonalne*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
18. Jarosz M. (red.) 1988, *Podstawy Psychiatrii*, Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, Warszawa.
19. Pużyński S. (1979), *Depresje*, Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, Warszawa.
20. Pużyński S. (2002), *Depresja i zaburzenia afektywne*, Wydawnictwo Lekarskie, Warszawa.